

VINST OCH TILLVÄXT

Av BERTIL NÄSLUND*

Ett typiskt drag för den svenska arbetsmarknaden är den höga grad av centralisering som utmärker löneförhandlingarna. Sålunda förhandlar Landsorganisationen (LO) och Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) om löner för 800 000 anställda, den största delen av tjänstemännen 350 000 förhandlar centralt genom Tjänstemännen Centralorganisation (TCO). På den statliga och kommunala sektorn sätts lönerna genom centrala förhandlingar, som påverkar 550 000 anställda.

Mot bakgrund av ovanstående är det klart att dessa organisationers sätt att agera har ett mycket starkt inflytande på landets ekonomi. En central fråga i samband med löneförhandlingarna är fördelningen av produktionsresultatet mellan löner och inkomst av kapital och i samband därmed vilken fördelning som är möjlig att uppnå.

En fråga i detta sammanhang gäller sambandet mellan arbetskraftens andel av produktionsresultatet och tillväxttakten. Speciellt uppstår frågan vilka löneökningar som är möjliga vid en i förväg bestämd tillväxttakt. Dessa frågor har nyligen diskuterats av Edgren, Faxén och Odhner (1969) och Bohm (1968) delvis med hjälp av en metod som tidigare använts av Kaldor (1955/56).

Med hjälp av följande symboler skall några synpunkter lämnas på detta problem

- Y = nationalinkomst
- ΔY = förändring av nationalinkomsten
- I = investering
- S = sparande
- W = löner
- P = vinst
- T = skatt
- s_p = den andel av vinsten som sparas; $0 \leq s_p \leq 1$
- s_w = » » » lönen som sparas; $0 \leq s_w \leq 1$.

Det är svårt att kartlägga tillväxtens beroende av vinstandelen. Ett naturligt sätt vore att mäta självfinansieringsgrad och tillväxt i några länder för att undersöka om någon samvariation finnes. Det vanligaste måttet på själv-

* Professor ved Stockholms Universitet.

VINST OCH TILLVÄXT

Av BERTIL NÄSLUND*

Ett typiskt drag för den svenska arbetsmarknaden är den höga grad av centralisering som utmärker löneförhandlingarna. Sålunda förhandlar Landsorganisationen (LO) och Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) om löner för 800 000 anställda, den största delen av tjänstemännen 350 000 förhandlar centralt genom Tjänstemännen Centralorganisation (TCO). På den statliga och kommunala sektorn sätts lönerna genom centrala förhandlingar, som påverkar 550 000 anställda.

Mot bakgrund av ovanstående är det klart att dessa organisationers sätt att agera har ett mycket starkt inflytande på landets ekonomi. En central fråga i samband med löneförhandlingarna är fördelningen av produktionsresultatet mellan löner och inkomst av kapital och i samband därmed vilken fördelning som är möjlig att uppnå.

En fråga i detta sammanhang gäller sambandet mellan arbetskraftens andel av produktionsresultatet och tillväxttakten. Speciellt uppstår frågan vilka löneökningar som är möjliga vid en i förväg bestämd tillväxttakt. Dessa frågor har nyligen diskuterats av Edgren, Faxén och Odhner (1969) och Bohm (1968) delvis med hjälp av en metod som tidigare använts av Kaldor (1955/56).

Med hjälp av följande symboler skall några synpunkter lämnas på detta problem

- Y = nationalinkomst
- ΔY = förändring av nationalinkomsten
- I = investering
- S = sparande
- W = löner
- P = vinst
- T = skatt
- s_p = den andel av vinsten som sparas; $0 \leq s_p \leq 1$
- s_w = » » » lönen som sparas; $0 \leq s_w \leq 1$.

Det är svårt att kartlägga tillväxtens beroende av vinstandelen. Ett naturligt sätt vore att mäta självfinansieringsgrad och tillväxt i några länder för att undersöka om någon samvariation finnes. Det vanligaste måttet på själv-

* Professor ved Stockholms Universitet.

finansieringsgrad är outdelade vinster och avskrivningar beräknade i procent av utförda investeringar.

Denna kvot finns redovisad för några länder i en rapport från OECD (1967), jfv. tabell 1.

Tabell 1. *Självfinansieringsgraden under 1959-65*

U.S.A.	117%
England	97%
Västtyskland	77%
Belgien	75%
Holland.....	67%
Frankrike	92%
Italien.....	58%
Japan	59%
Spanien	35%

Källa: OECD 1967.

Tillväxttakten var under denna period mycket hög i Japan som har en låg självfinansieringsgrad under det att England med en relativt hög självfinansieringsgrad hade en låg tillväxttakt. En nära samvariation mellan tillväxt och självfinansier synes svår att påvisa på detta sätt.

Nu skall emellertid observeras att detta självfinansieringsmått dels är behäftat med en mängd svagheter (se Ohlin 1968) dels överensstämmer inte detta självfinansieringsbegrepp och kapitalets andel av nationalprodukten *P*. Vidare påverkas tillväxttakten av andra faktorer såsom utgångsläget och kunskapsnivån (t.ex. Tyskland omedelbart efter andra världskriget) vilka inte eliminerats. Till sist kan nationerna själva genom sin ekonomiska politik hålla tillväxtnivån konstant under det att vinstandelen varierar vilket gör det svårt att finna ett samband mellan dessa storheter innan det har klargjorts att länderna för en likartad politik. Detta kommer ytterligare att diskuteras nedan.

Det får således anses mycket svårt att på denna väg finna sambandet mellan tillväxt och vinstandel. De undersökningar som utförts rörande företagens investeringsbeteende ger ej heller några direkta svar på denna fråga.

Det blir då nödvändigt att apriori försöka bedöma vinstandelens effekt på tillväxten. Vi skulle kunna erhålla följande positiva och negativa effekter av vinstandelen på tillväxten.

Vinstens och självfinansieringens betydelse för den ekonomiska tillväxten har på senare tid diskuterats i Sverige, se t. ex. Bohm 1968, p. 59 och Edgren, Faxén, Odhner 1969, pp. 139-40.

Vinstnivån antas därvid ha den betydelsen att investeringarnas kvalitet höjs om vinsten och självfinansieringsgraden ökar¹. De skäl som anförs för

1. En högre vinstandel skapar dessutom ett större utrymme för investeringar och verkar stimulerande på investeringsviljan.

detta är bl.a. att mer riskfyllda investeringar t.ex. i forskning och utveckling kommer att prioriteras, liksom även sådana som är mer långsiktiga. Denna uppfattning som diskuteras mer utförligt av Bohm (1968) leder till att vinsten bör behandlas explicit i tillväxtfunktionen.

Vi skriver således den relativa tillväxten som en funktion av den relativa investerings- och vinstnivån på följande sätt

$$\frac{\Delta Y}{Y} = f\left(\frac{I}{Y}, \frac{P}{Y}\right) \quad (1)$$

där f antas vara en konkav funktion.

Uttryck (1) innebär således ett antagande om att en viss tillväxttakt kan uppnås med hjälp av olika kombinationer av $\frac{I}{Y}$ och $\frac{P}{Y}$. Om $\frac{P}{Y}$ är hög då behövs ett lägre $\frac{I}{Y}$ för att uppnå en viss tillväxttakt därför att investeringarnas kvalitet blivit högre.

Vi antar att full sysselsättning råder och skriver de vanliga relationerna mellan de definierade storheterna

$$I = S \quad (2)$$

$$Y = W + P + T \quad (3)$$

Sparandet kommer från löner, vinster och skatter

$$S = s_w \cdot W + s_p P + T \quad (4)$$

Vi har här bortsett från offentliga utgifter och det offentliga sparandet eller budgetöverskottet översnsstämmer med T . Det bör även betonas, vilket följer av evaktion (3) att W och P är beräknade efter skatt.

Vi skall studera karaktären hos en lösning av detta problem som dels avser att maximera löneandelen vid given tillväxt och dels avser att göra kvoten mellan löne- och vinstandel så stor som möjligt vid given tillväxt.

1. Maximering av arbetskraftens andel

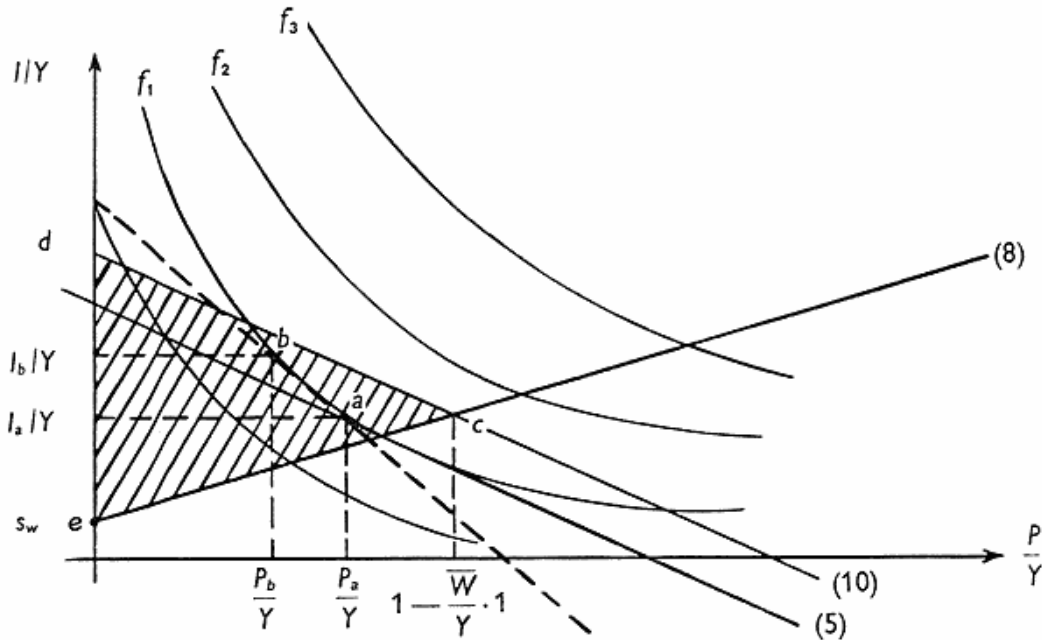
Om vi subtraherar (3) från (4) och använder (2) kan vi skriva efter division med Y

$$\frac{I}{Y} = (s_p - 1) \frac{P}{Y} + 1 - (1 - s_w) \frac{W}{Y} \quad (5)$$

vilket även kan skrivas

$$(1-s_w) \frac{W}{Y} = (s_p-1) \frac{P}{Y} - \frac{I}{Y} + 1 \quad (6)$$

Vårt intresse skulle kunna tänkas vara att maximera $\frac{W}{Y}$ vid en given tillväxttakt. Ett visst värde, f , på tillväxten $f\left(\frac{I}{Y}, \frac{P}{Y}\right)$ kan uppnås med olika kombinationer av $\frac{I}{Y}$ och $\frac{P}{Y}$. Detta finns visat i figur 1 där olika isotillväxtkurvor inritats (f_0, f_1, f_2, f_3).

Figur 1.

Antag att ett visst samhälle bestämmer att tillväxttakten skall vara f_1 samt att man önskar maximera W .

Följande villkor måste vara uppfyllt

$$\frac{P}{Y} + \frac{W}{Y} \leq 1 \quad (7)$$

d.v.s. summan av vinst och lön måste understiga nationalinkomsten.

Om (7) insättes i (6) fås

$$\frac{I}{Y} \geq (s_p - s_w) \frac{P}{Y} + s_w \quad (8)$$

Vidare förekommer det en undre gräns för löneandelen t.ex. minimilönen för att arbetskraften skall överleva, minimilön enligt lagstiftning eller en politiskt möjlig minimilön.

Således $\frac{W}{Y} \geq \frac{\bar{W}}{Y}$ där $\bar{W}$ anger en minimigräns för W .

Vi erhåller då ur (7)

$$\frac{P}{Y} \leq 1 - \frac{\bar{W}}{Y} \quad (9)$$

samt

$$\frac{I}{Y} \leq 1 - (1 - s_p) \frac{P}{Y} - (1 - s_w) \frac{\bar{W}}{Y} \quad (10)$$

D.v.s. investeringen kan ej överstiga skillnaden mellan nationalinkomst och konsumtion vid minimigränsen för W .

Restriktionerna (8) och (10) anger att endast lösningar inom det streckade området i figur 1 är möjliga.

Om även en minimigräns medtages för P d.v.s. $P > \bar{P}$ utgöres det möjliga lösningsområdet av (8), (10) samt en vertikal linje med x -interceptet $\bar{P}/Y$.

För varje värde på W erhållas enligt (5) en rät linje i figur 1 med lutningen $s_p - 1$. När W växer förskjutes linjen mot origo. Det högsta värde W kan antaga, under villkoret att tillväxten skall vara f_1 , uppnås vid tangeringspunkten a . Sedan $\frac{P_a}{Y}$ och $\frac{I_a}{Y}$ därmed bestämts, fås $\frac{W_a}{Y}$ ur (5) och skatten ur (3). Vid den angivna tillväxttakten kan arbetskraften ej förbättra sin situation annat än genom en ökning av s_p , vilken här förutsätts vara konstant.

2. Inkomstutjämnning mellan kapital och arbetskraft

I ett förhandlingsläge är det tänkbart att relationen mellan de andelar, som går till arbetskraft respektive kapital, får en viss betydelse. Diskussionen rörande utjämnning av inkomstolikheter skulle kunna leda till att arbetarparten sökte maximera

$$\frac{W}{P} = \alpha \quad 0 \leq \alpha \leq 1 \quad (11)$$

vilket med tidigare skrivsätt kan tecknas

$$\frac{W}{Y} = \alpha \frac{P}{Y} \quad (12)$$

Om (12) insätts i (5) fås

$$\frac{I}{Y} = \left[\alpha(s_w - 1) + s_p - 1 \right] \frac{P}{Y} + 1 \quad (13)$$

Detta blir en linje i figur 1 (streckad i figuren) med en avskärning på $\frac{P}{Y}$ axeln = 1.

Om α göres så stor som möjligt uppnås maximiläget när linjen (13) tangerar f_1 vid b . Vi finner helt naturligt att b ej överensstämmer med a , vilket innebär att såväl W som P är mindre i läget b under det att T är större.

En ytterligare ökning av den relativa andelen till arbetskraften (utöver den som anges i b i figuren) är endast möjlig om en lägre tillväxttakt accepteras.

3. Randlösning

Hittills har vi diskuterat de situationer då både a och b faller inom den streckade triangeln c, d, e . Om emellertid a faller utanför triangeln uppstår det bästa läget för arbetskraften i skärningspunkten mellan begränsningen (8) och isotillväxtkurvan. Om även b faller utanför triangeln och på samma sida som a , uppkommer den situationen att en politik som både avser att göra W och $\frac{W}{P}$ så stor som möjligt sammanfaller. I detta läge medför en höjning av T att såväl $\frac{P}{Y}$, $\frac{W}{Y}$ som $\frac{W}{P}$ försämras och en politik som avser att skapa jämvikt med användande av variationer av skatten är således icke önskvärd ur de aspekter som här diskuterats.

Om lösningen hamnar längs begränsningen (10) utan att isotillväxtkurvan tangeras kan ett fördelaktigare läge eventuellt uppnås vid punkten c om ingen av isotillväxtkurvorna tangerar dc .

Vid c uppnår $\frac{P}{Y}$ sitt största möjliga värde, arbetskraften får $\frac{\bar{W}}{Y}$ och skatten är noll.

4. Slutsats

Vi har här genomfört analysen med hjälp av Kaldors (1955/56) formulering av inkomstfördelningsproblemet och vi har implicit antagit att målsättningen är att uppnå ekonomisk jämvikt vid full sysselsättning och att balans råder mellan export och import.

Syftet med denna artikel har varit att undersöka möjligheterna att genom balansering av budgeten eller genom ökning av offentliga fonder av typen

Sveriges Allmänna Pensionsförsäkring ATP ersätta företagens sparande med ett allmänt sparande.

Bohm kommer bl.a. till slutsatsen att . . . »the profit share having a positive net effect on the growth rate, the profit share may be diminished without the growth rate being unattainable« (Bohm 1968, p. 61).

Syftet med denna artikel har varit att med hjälp av ovanstående analysmetod, som innebar stora förenklingar, ange några gränser för en politik som går ut på att förbättra arbetskraftens andel genom att sänka vinstandelen.

LITTERATUR

- Bohm, P. 1968. A note on the SAF proposal. *Swedish Journal of Economics* 70:57-63.
- Edgren, E., K. O. Faxén och C.-E. Odhner. 1969. Wages, growth and the distribution of income. *Swedish Journal of Economics* 71:133-60.
- Kaldor, N. 1955/56. Alternative theories of distribution. *Review of Economic Studies* 23:83-100.
- Ohlin, G. 1968. Självfinansieringens frågetecken. *Industriförbundets Tidskrift*, nr. 1, pp. 7-10.
- OECD, Committee for Invisible Transactions. 1967. *Capital markets study: General report*. Paris.

Sveriges Allmänna Pensionsförsäkring ATP ersätta företagens sparande med ett allmänt sparande.

Bohm kommer bl.a. till slutsatsen att . . . »the profit share having a positive net effect on the growth rate, the profit share may be diminished without the growth rate being unattainable« (Bohm 1968, p. 61).

Syftet med denna artikel har varit att med hjälp av ovanstående analysmetod, som innebar stora förenklingar, ange några gränser för en politik som går ut på att förbättra arbetskraftens andel genom att sänka vinstandelen.

LITTERATUR

- Bohm, P. 1968. A note on the SAF proposal. *Swedish Journal of Economics* 70:57-63.
- Edgren, E., K. O. Faxén och C.-E. Odhner. 1969. Wages, growth and the distribution of income. *Swedish Journal of Economics* 71:133-60.
- Kaldor, N. 1955/56. Alternative theories of distribution. *Review of Economic Studies* 23:83-100.
- Ohlin, G. 1968. Självfinansieringens frågetecken. *Industriförbundets Tidskrift*, nr. 1, pp. 7-10.
- OECD, Committee for Invisible Transactions. 1967. *Capital markets study: General report*. Paris.